

ማክለካታትን ዕንቅፋትን ምዕሻለ ቋንቋ ትግርኛ ኣብ ትግራይ

መጻኑዊ

ቋንቋ ትግርኛ ቅድሚ ሎሚ ብዝነበሩ መሳፍትን ጨቁንትን መንግስታት፣ ትግራዊ ብቋንቋ ከይማሃር፣ ከይፅሕፍ ከይዳነን ባህሉን ወግዑን በሓፈሻ መንነቱን ኣብ ቤት ትምህርቲ፣ ቤት ፅሕፈት ኣደባባይን ከይገልፅን ከየተግብርን ተደራቲን ተጨቁኑን ፀኒሑ እዩ። ቋንቋ ትግርኛ እውን ባይታ ከይህልዎ ገይሮም ፀኒሑም እዮም። ብመርሕነት ህዝባዊ ወያነ ሓርነት ትግራይን (ህወሓት) ሓፋሽ ህዝብን ቃልሲ ቋንቋ ትግርኛ ሙሉእ መሰልን ባይታ ኣንታብ ዝረከብ ብዙሕ ዓመታት ኣቐጻጸዩ ኣሎ። ትግርኛ ቋንቋ ንምብዕባል ብዙሕ ንጥፈታት ይግበር ኣሎ፤ ግዳስ ከምቲ ዝድለ ቁልጡፍ ምዕባለን ስጉምትን ኣየርአይን ዘሎ። በአፃሩ ኣብ ሕብረተሰብና ውሽጢ ሕፅረት ተገዳስነት፣ ኣቐፍባ ዘይመሃብ፣ ናተይ ኢልካ ዘይምሓዝ፣ ዘይምግዳሽ፣ ኣብዝኾነ ዘርፍታትን ትካላትን ቦታ ዘይምጥጣሕ..... ወ.ዘ.ተ ይርእ ኣሎ ፤ ብኡ ኣቢሉ ድማ ንድሕሪት ይገተት ኣሎ።

ኣብ ዕለታዊ ትዕዛብተይ፣ ግንዛቤይ፣ ፅንዓተይን ዝሪእም ዘሎኹ ዕንቅፋታትን ማክለካታትን ብዑምቀትን ብስፍሓትን ክፅሕፍ እንተኾይን ዓቢይ መፅሓፍ ንተግሕፈ ነይሩ፤ እንተበልኩ ምግናን ኣይኸውንን። ግዳስ ሪኢኻ ከምዘይረአይካ ሰሚዕኻ ከምዘይሰማዕኻ ምሕላፍ እቲ ዝሓመቐ ስነ ልቦናዊ ተግባር እዩ። እሞ ኣነ ብመፅሓፍ መልክዕ እንተዘይፀሓፍኩም እውን፤ ቁሩብ ቆንጠረ ሪኢቶይን ሓበሬታይን ከቐምጥ ኢሎ እየ ነዛ ንእሽተይ ስነፅሑፍ ከቐምጥ ተበጊሰ። ቋንቋ ትግርኛ ናይ ኩላትና ተዛረብቱ ውርስንና መንነትና እዩ። ኣብዚ ዓውዲ እዙይ ዝተዋፈሩ ናይ ቋንቋ ተመራመርቲ፣ ፀሓፍቲ፣ ስነጥበባውያን ወዘተ ... ብውልቅን ብጉጅለን ዝተዋፈሩ ውሑዳት ኣይኮኑን። እሞ እቲ ናይ ስነፅሑፍ ባዓል ሞያ እኳ ብዝበለፀ ብዑምቀትን ብስፍሓትን ከቐምጥ እንተይኾኑ ፤ እቲ ሕብረተሰብን ኣብ ካለእ ሞያ ዝተዋፈረ እውን ኣብ ምዕባለ ትግርኛ ግድኡ ክፃወትን ከብርክትን ኣብ ተግባር ከውዕሎ ዓቢይ ሞራላዊን መንነታዊን ግደታ ኣለዎ እዩ። ሰናይ ንባብ!

መግለፅን ዝርገሐን ቋንቋታት

ሓፈሻዊ ቋንቋ ኣንታይ ኣይ ኢለ፣ ክገልፅ ኣንተኾይን ፤ ቋንቋ ኣብ ሓደ ሕብረተሰብ ዝዝረብ ኮይኑ፣ ነቲ ሕብረተሰብ ቃላዊን ፅሑፋውን መራኸቢኡ እዩ። እዙይ ጥራሕ ኣይኮነን ፤ ብኡኡ ኣቢሉ ባህሉ፣ ወግዑ፣ መንነቱን እንታብኡ ሓሊፉ፣ ኣብ ዕለታዊ ናብርኡ ዝገብር ማክበራውን ቁጠባዊ ሳይንሳዊ ንጥፈታትን ምርምርን፤ ስለዝገልፅ ንሱ ናይቲ ተዛራቢኡ መሰረታዊ መሳርሕን ውርሱን መንነቱን እዩ። ሓደ ቋንቋ ስፍሓቱን ዑምቀትን ምዕባሊኡን ዝልካዕ ናይቲ ተዛራቢኡ በዝሕን ፣ ኣብ ስነፅሑፍ ውግዳቱን ዝርጋሐን እዩ። ትግርኛ እንተወሲድና ተዛራቢኡ ብዙሕ ኮይኑ ኣብ ሙሉእ ትግራይን ዳርጋ ኣብ ሙሉእ ኤርትራ ትማሊ ኣካል ኢትዮጵያ ሎሚ ዘይምዕዳል ኮይኑ ጎራቤት ዓዲ ዝዝረብ ቋንቋ እዩ። ቋንቋ ትግርኛ ሰፊሕን ሃፍታምን ምስ ብዙሓት ዝተፈላለዩ ናይ ወፃኢ ቋንቋታት ዘይተረፈ፤ ነኣብነት ምስ እንግልዝኛ፣ ፈረንሳይኛ፣ ራሻኛ፣ ዓረብኛ፣ ማንዳሪን (ናይ ቻይና ቋንቋ) .. ወዘተ... ብቐሊሉ ክድመፅ ዝኸእልን ብዙሕ መግለፅታት ዘሎዎ ሰፊሕን ሃፍታምን ቋንቋ እዩ።

ብሓፈሻ ዝኾነ ቋንቋ ኣብ ዓለምና ዘሎዎ ዝርጋሐን ባይታን እንተራኢናዮ ጂኦግራፊያዊ ፖለቲካዊ ደረትን ዶብን ዘይዓገቶ ኣብ እተፋላለየ ዓድታት ይዝረብ እዩ። ብኡኡ መጠን እቲ ላዛ (ላህጃ) ወይ ድማ ብእንግልዝኛ ኣክሰንት ንብሎ ክፋላለይ ተፈጥራዊ ባህርያቱ እዩ። ነዚ መፍትሒኡ ንኹሉ ብብቐሽቱን ኣብ ዝተፈላለየ ዓድታት ዝዝረብ ሓደ ንሓደ እንተተርዳደኦ እኳ ሙሉእ ንሙሉእ ኣፋላለይ ዮብሉን ኢልና ክነቐምጥ ኣይንኸእልን። ስለዚ ብንባብን ስነፅሑፍ ዝተሰነዩ ኣስተምህሮ ስለዝወሃቡ እቲ ኣብ ዝተፋላለየ ናይ ኣዛራርባ ላዛ (ላህጃ) ፍልልይ መግለፅታትን ብናይ ሓባር ንባብን ስነፅሑፍ ኣስተምህሮ ሓበራዊን ማእኸላዊ ዝኾነ ሓድነታዊ መራዳድኢ ይፍጠር። ከምቲ ልዕል ኢሎ ዝጠቐስኩም ቋንቋ ጂኦግራፊያዊ ፖለቲካዊ ደረትን ዶብን ዘይዓገቶ እንታብ ቁሽታት ጀሚርካ ክሳብ ዘባዊ፣ ከባብያውን ዓድታትን ክፍለ ዓለምን ተዘርጊሑም ዝዝረቡ ብዙሓት ቋንቋታት ኣሎዉ እዮም ፤ ነኣብነት ርሑቕ ዘይኮናዮ ኣብ ኣፍሪቃ ሰሚልኛ ኣብ ኢትዮጵያን ሶሚልያን ይዝረብ፣ ሰጋልኛ ኣብ ኬንያ ኡጋንዳን ታንዛንያን ይዝረብ፣ ቀፂሉ ዓረብኛ ኣብ ኣፍሪካ ብመጠኑ ኣብዛ ናይ ሎሚ ዓዲ ኤርትራ ኣብ ሱዳን ብፍላይ ድማ ኣብ ሰሜን ኣፍሪቃ ኣብ ግብፃ፣ ኣልጃርያ፣ ሊብያ፣ ቱኒዚያ፣ ሞሮኮን ስፓኒሽ ሰሃራ ወ.ዘ.ተ... ሰጊሩ ድማ ኣብ ማእከላዊ ቀይሕ ባሕሪን ኣብ ሊባኖን፣ ሶርያ፣ ፓላስትና፣ ሱዕድ ዓረብን ቀፂሉ ኣብ ኢርቕን ኣብ ኩሉን ወሽመጥ ሰላጤ ዓድታት ኣብ ባዓል ዓረብ ኢሚሬት፣ ክዌት ፣ ባህሬን ፣ ቃጣር፣ ባህሬን፣ ኦማን ወ.ዘ.ተ ይዝረቡ። እንግልዝኛ ብመሰርቱ መበቆሉ ዓዲ እንግሊዝ ኮይኑ ሰሜን ኣሜሪካ ማለት ሕብረት ግዝኣት ኣሜርካ፣ ካናዳ፣ ኣውስትራልያ ዝዝረብ ኮይኑ በቲ ቅድም ክብል ኣብ ዓለምና ዝነበረ ናይ ኣውሮፓውያን ዝርጋሐ ግዝኣት፣ ወራር፣ ቀፂሉ ድማ ናይ ሓያላትን ምዕባላትን ዓድታት ቁጠባዊ ተፅዕኖን ረብሓን ዝነበሮ ዓብላልነትን ዳራጋ ኣብ ኩሉ ክፍለ ዓለምና ተዘርጊሑ ይዝረብ ኣሎ። ኣብ ዓውደ ስራሕ እውን ተዘርግሑ ኣብ ሳይንሳዊን ምርምርን ዘይቀረየ ኣብዩ ግደ ዝፃወት ዘሎ ቋንቋ ኮይኑ እዩ። ብፍላይ ኣብ ባዕል ህንዲ ደቡብ ኣፍሪቃ ካልኣት ዓድታት ወ.ዘ.ተ እንግልዝኛ ዳርጋ ቀዳማይ፣ ካልኣይ ቋንቋም ኮይኑ ይርከብ። ፈረንሳይኛ እውን መበቆሉ ፈረንሳይ ኮይኑ ስርጋሕኡ ልክዕኡ ከም እንግሊዝኛ ተመሳሰሊ ኮይኑ ሎሚ ኣብ ብዙሓት ክፍለዓለምና ዓድታት ዝዝረብ ዘሎ ቋንቋ እዩ። ንኣብምነት ኣብ ኣፍሪቃ ኣብ ኣልጃርያ ፣ ቱኒዝያ፣ ሞሮኮ ኮንጎ ብርካብል ማዳጋስካር ወ.ዘ.ተ ... ኣብ ካልኣት ክፍለ ዓለምን ዓድታትን ዝዝረብ ኮይኑ ዳርጋ ፍርቂ ካናዳ እውን ፈረንሳይኛ ተዛራባይ እዩ። እስፓንኛ መበቆሉ ኣብ ስፐይን ኮይኑ ብዘይ ብራዚል ሓደ ክልተ ኣናክሽቱ ዓድታት ኣብ ብሙሉኡ ደቡብ ኣሜሪካን መክሲኮ ኣብ ሕቡራት መንግስታት ኣሜሪካ ዘይቀረየ ዝዝረብ ቋንቋ እዩ። ፖርቲግዝ ቋንቋ እውን መበቆሉ ፖርቱጋል ኮይኑ ኣብ ኣፍሪቃ ከም ባዓል ኮንጎ ኣብ ሙሉእ ብራዚል ዝዝረብ ቋንቋ እዩ። ራሻኛ ኣብ ሙሉእ ራሻን ይክረይን ቤላሩስን፣ ኣብ ኩሉን ቅድም ኢሎን ኣብ ሶቪት ሕብረት ተሓቐፊን ዝነበራ

ዓድታት ይዘረብ። ማንደሪን ናይ ቻይና ቋንቋ ኣብ ቻይና ፣ታይዋን፣ ሆንግኮንግ ብመጠኑ ኣብ ሲንጋፖርን ማላዚያን ዝዘረብ ቋንቋ እዩ። እዙይ ካብ ብዙሕ ቁሩብ ዝርጋሐ ቋንቋታት እዙይ ይመስል። ቀጺለ ቁሩብ እግረ መንገደይ እቲ መንገዲ ዝርጋሐ ቋንቋታት ቆንጠረ ከቐምጥ፤ እዚ ዝርጋሐ ካልኣት ናይ ወፃኢ ቋንቋታት ምስ ትግርኛና ዘራኽብ እንተዘይሃለዎ እውን እግረመንገደይ ከመይ ኢሉ ከምእተዘርገሐ ቁሩብ ከጠቐስ። ብመሰርቱ ቋንቋታት ብዝተፈላለዩ መንገዲ እዮም ኣብ ዓለምና ተዘርጊሑም። ነኣብነት፦

- ኣብ ግዛ ወራርን ግዝኣት ምስፍሕፋሕን ናይ ኣውሮፓ ዓድታት ኣብ እተፈላለዩ ዓድታትን ክፍለ ዓለምና
- ብሃይማኖታዊ ዝርጋሐን ኣስተምህሮን
- ፍልሰት ወዲ ሰብ እንታብ ዓዲ ናብ ዓዲ ወይ ድማ ናብ ክፍለ ዓለም፤ ኣብዙይ ከም ኣብነት ኣውስትራልያ፣ ኣመሪካን ካናዳን
- ፖለቲካዊ መስርሕ ነኣብነት ዝኾነት ዓዲ ጐቢጥካ ሒዝካ ናትካ ቅዋምን ምትሕድዳርን ብናትካ ቋንቋ ምትካእ፤ ብኸሊ እ ወገን ድማ ኣብ ሓደ ዓዲ ኮይንካ እውን ዓብላልን ተዓብላልን ብምፍጣር እቶም ካልኣት ባይታ ከይህልዎ ምግባር። እዙይ ርሕቕ ዘይከድና ኣብ ዓድና ዝነበረ መስፍናዊ ስርዓት ዓቢዩ ኣብነት እዩ።
- ቁጠባዊ ዕብላለን ርክብን ዓድታት፤ ሳይንሳዊ ምርምር ፤ ላዕላዎይ ትምህርቲ ወዘተ...ዘኣምሰሉ
- ሓበራዊ ፖለቲካዊን ቁጠባዊን ስምምዕዕን መስርሕ ዓድታት፤ ነኣብነት ቅድም ከብላ ኣብ ሰገገት ሕብረት ተሓቕፋፊን ዝነበራ ዓድታት ናይ ሓባር ቋንቋኣን ራሻኛ እዩ ነይሩ

እዙይ ከምዙይ ኮይኑ ትግርኛ ኣብ ትግራይ ኣብ ምዕሻሊኡ ዘሎዎ ሕፃናትን ማሕለኻታትን ብናተይ መረዳኣታ ቆንጠረ ብቐደም ሰዓብ ከገልፆ ክፍትን እዩ። ኣቐዲመ እንታብ ብዙሕ ቁሩብ ቆንጠረ ዝርዝርን ኣቐሚጠ፤ ነንሕድሕድኣን መግለፂ ክህበለን ክፍተን እዩ።

- በቶም ዝሓለፉ መሳፍትን መንግስታት ተጨቁኑን ባይታ ሲኡኑ ፀኒሑ እዩ
- ዋሕዲ ተገዳስነት
- ባይታ ዘይምጥጣሕ
- ንሕብረተሰብ ኣስተምህሮን ግንዛብ ዘይምሃብ፤እቲ መንእሰይ ወለዶ ድማ እንታብ ታሕቲ ብቋንቋኡ ኮስኪስካ ተገዳሽነቱ ዘይምዕባይ
- ብተውሳኺ ድማ ፖለቲካዊ ቅልውላው ኣብ መንጎ ኤርትራን ኢትዮጵያን እውን ፅልዎ ኣሎም።

ትግርኛ በቶም ዝሓለፉ መሳፍትን መንግስታት ተጨቁኑን ባይታ ሲኡኑ ፀኒሑ እዩ

ዝሓለፈ መስፍናዊ ፍጻላዊ ስርዓት ኣብ መእተዎዮ ከምዝጠቐስኩም ትግራዊ ብቋንቋኡ ከይማሃር፣ከይፅሕፍ ከይዳነን ባህሉን ወግዑን በሓፈሻ መንነቱን ኣብ ቤት ትምህርቲ፣ቤት ፅሕፈት ኣደባባይን ከይገልፅን ከየተግብርን ተደራቱን ተጨቁኑን ፀኒሑ እዩ። ቋንቋ ትግርኛ እውን ባይታ ከይህልዎ ገይሮም ፀኒሑም እዮም። በዚ ዘኣክል ንዘበናት ቁርብ ፈንተት ዘይበለ ጥራሕ ናይ መልካስ ቃላዊ ቋንቋ ኮይኑ እዩ ፀኒሑ። እንታብ ዝኾነ ስነፅሑፋዊ ኣስተምህሮ፣ ድርሰታት፣ ክያነታት፣ ፊልምታትን ኪነጥበባውነት ተዓጊቱ እዩ ፀኒሑ። እዙይ ዘሪእዮና ንኸንደይ ዘመናት ንድሕሪት ተጎብኦን ንቐድሚት ከይስገም ከንደየናይ ተደራቱ ምንበሩ ርኡይ ስእሊ እዩ። በኣፃሩ ድማ ቀደም ኣትሒዙ እዚ ሎሚ ተረኺቡ ዝህረ ባይታ እንተዘህሉም ነይሩ ብዙሕ ምዕባለ ነርኣዮ ነይሩ። ንሱ ጥራሕ ኣይኮነን እቲ ኣብ ስራሕ ዘይምውጻሉ ጥራሕ ኣቢዩ ኣሉታዊ ውድቀትን ትሕዝትኡን መሓውሩን ከስሕት ዳርጋ ገይሮም እዩ። ንኣብነት እቲ ሎሚ ንሪሕ ዘሎና ትግርኛ ናይ ገዛእ ነብሱ ቃላት እንዳሃለዎ ኣምሓርኛን እንግልዝኛን እንዳሓውስካ ይዘረብ ኣሎ።

ዋሕዲ ተገዳሽነት (ተገዳስነት)

ዋህዲ ተገዳሽነት ብቐዳምነት ኣትኩርካን ኣቢዩ ኣቕልቦ ክዋሃቦ ዝግባእ ነጥቢ እዩ። ብመሰረቱ እቲ ተገዳሽነት እንተዘሃልዩ እንኳን ዶ ሓዲሽ ፍልጠት ክትውስሕ እቲ ትፈልጦ እውን ብግብኡ እንተዘይተጠቐምካሉ ወይ ክርሳዕ እዩ ወይ ድማ እቲ ዘረባ እንተኾነ ውን እንዳሓዋወስካ በዘፈቀደ ክዘረብ እዩ። ካሊኦ ኣይኮነን ሎሚ ንርኡ ዘለና እዩ። ትግርኛ እንዳተዛርብና ከም መምቀሪ ጨው ወይ ቅመም እንግልዝኛ እንዳሓውስና ወይ ድማ ሎሚ ዳርጋ ብዙሓት ቃላት ትግርኛ በዘልማድ ዳርጋ ብኣምሓርኛ እንዳተተከኣ ኣብ ሕብረተሰብና እንታብዝዘረብ ፀኒሑ እዩ ፤ ይቐፅል ድማ ኣሎ። ብፍላይ እቲ ዝገደደ ናይ እተፈላለዩ መንግስቲ ስራሕተኛታት ኣብነት ኮይኖም መራኣያን መምሃራን ኮይኖም ክዋስኡን ዓቢዩ ግደ ክፃወቱ ዝግበኣም ኣብ ተግባር ኣየውዕልዎን ዘለዉ።

ብመሰረቱ እተፈላለዩ ናይ ውሽጢ ዓዲ ይኹን ናይ ወፃኢ ቋንቋ ምዝራብን ምፍላጥን ተውህቦን ዓቢዩ ክቅእለትን ፍልጠትን እዩ፤ ግዳስ ኩሉ በብናቱ ገይርካ ክዘረብ ኣሎም። እቲ ዝፅላእ ዘሎ እንዳሓዋወስካ ምዝራብ እዩ። እቲ ዝገደደ ኣብዝኸድዎ ኣም መንጎ ገባርና እቲ ፅሩይ ትግርኛ ክሳብ ሎሚ ተሓቕፋፋ ዝፀንሐ ሎሚ በቲ መዓልቲ ፣መዓልቲ እንታብ መንግስቲ ስራሕተኛ፣ ከሊኦ ባዓልምያ ብፍላይ ናይ ሕርሻ ባዓል ሞያ ኩልሻብ ደጋጊሙ እንተሰ እንግልዝኛ ኣምሓርኛ እንዳሓውስ ስለዝዘረብ ዳርጋ ከምትምህርቲ ወሲዶም ሎሚ እቲ ፅቡቕ ዘዕቦምን ዘቃለሰሙን ዘዐምቶም ትግርኛ ሎሚ እቲ ነጠብጥብ ዝሰምዕዎ ቃላት ይዘረብ እዩ እንዳብሉ እቲ ቃላት ሕልፍ እንዳብሉ ይጥቀሙሉ ኣሎው። እንታይ ዘይገበሩ ነኣብነት እቲ ናይ ሕርሻ ባዓል ሞያ እቲ ናታቶም

ቋንቋ ገዲፉ ካለ እንዳተዛረበም ንሳቸውም ድማ ይኸተሉዎ አሉው። ድኹዲ አክንዲ ምሻል ፈርትላይዘር ይብሉም። እዎ ንመሬት መርጎድን ዝጎደሎ ንጥረገራት መተካእታ ንጥቆም ድኹዲ ተፈጥራዊን ሰብ ሰራሕን እተፈላለዩ ድኹዲታት አለውና። ንሱ ድማ ከም ባዓል ሞያ ከምቲንሱ ብንግልዘኛ ወይ ድማ ዝተማህሮ መግለጺ ተርምፎሎጂ ከምዘሎ ከቐምጦን ከዛርቦን የብሉን። ብዝተኸለለ መጠን ኩሉ እንዳተርጎመ ከስተምህር አሎዎ። ሓምላዎይ ድኹዲ፣ ተፈጥራዊ ናይ ዕነ ድኹዲ፣ ሰብ ሰራሕ ዘመናዊ ወይ ድማ ናይ ፋብሪካ ድኹዲ ወ.ዘ.ተ. ድኹዲ እንዳበለ ኣብነት እንዳሃበ ተርጉሙ ብቐሊሉ ከርደኦም ይኸል እዩ። ነቲ ኮምፖስት፣ ዩርያን ካልኣት ንጥረገራት ከም ኤን.ፒ.ኪ እኳ ብቐሊሉ ትግርኛ ዝርከበሉ ኣይመስልን ንግዚኡ ከምዘሎ ምቕማጥ እዩ። ሓፋሽ ህዝብና ብሕርሻ ስለዝማሓዳደር ፤ እዙይ ንኣብነት ናይ ሕርሻ ባዓል ሞያ ጠቐሰ እምበር ኣብኩሉ ዘርፍታት ዝተዋፈረ ባዓል ሞያ ኩሉ ፤ ማዕረ ግደ ከፃወት ኣሎዎ። ብቐዳምነት ልክዕ ንዐደም መሲሉ እቲ ዝህበ ኣስተምህሮ ብዝተኸለለ መጠን ንዐደም ብዝርደኦም ቋንቋ ተርጎሙ እንተኣዲኡዎም ፤ ቀዳማይ ነገር ብቐሊሉ ይርድእዎ ፤ ካልኣይ እቲ ተገዲሰ ዝፅሕፈሉ ዘሎኹ ትግርኛ ኣብ ቦትኡ ኮይኑ ሓቢርና ንምዕባሊኡ ኩሉ ግዲኡ ከፃወት ይኸእል እዩ። እቲ ዝሓዘን ትግርኛና ኣፍቲ ከምዝሎሚ ቦታ ዘይጣጠሐሉ እንተሎ ኣብ ባዓልቲን ገረብን ኣብ ግዘ ቃልሲ፤ ከምቲ ኢሉ ማዕሊሉ መጊኡ ሎሚ ኣብ ሕብርቲ ክልልና ርእሰ ኸተማና ሕውስውስ እንዳበለ ከዝረብ እንተሎ ከም ትግራዊይ ዘይስመዖ እንተሃልዩ ጥራሕ እቲ ብመንነቱን ቋንቋን ዘይግደሽ ጥራሕ እዩ።

ብመሰረቱ ኣብ ዝኾነ ዓይ ናይ ዝኾነ ቋንቋ ኣብ ርእሰ ኸተማ ብዝበለሉ ብትሕዝተኡን ማሓውሩን ፅቡቕ እዩ ዝዝረብ፤ ስለምታይ

- እቲ ናይ ትምህርቲ መሰረት ልምዓት ብቐዳምነት ኣብኡ ስለዝዘርጋሕን ስለዝሰራዕን ።
- ዝበዝኹ ምሁራት ናይ መንግስታውን ውልቃውን ሰራሕተኛታት ብበዝሒ ኣብኡ ስለዝሰርሑን ስለዝነበሩን።
- እንታብ ኩሉ ኩርናዕ ናይ ሓደ ዓይ ዝመፅኦ ህዝቢ ስለዝቐመጥሉን ዝሰርሑን ..ወ.ዘ.ተ እዩ።

ከምቲ ዘስምረሉ ዘሎኹ እቲ ዋና ናይ ኩሉ ተገደስነት ብቐዳምነት ክሰራዕ ኣሎዎ። እንኳን ዶ እቲ ናይ ሎሚ ትውልዲ መንእሰይ በዚ ሎሚ ተረኺቡ ዝህሁ ብትግርኛ ተማሂሩ ትግርኛ እንዳተዛረበን እንዳፀሓፈ ዘዓበዩ ንሕና እኳ እቲ ዕድል ዘይረኽብና እቲ ገና ኣብ እሽል ዕድመይና ጥራሕ እንዳሰማዕናዮ ዝዓበይናን ብድሕራኡ ብባሕሪ ማዕዶ ጥራሕ ብተገዳስነት ክንፅሕፎን እቲ ምዕባሊኡ ቀሊጢፉ ሽትኡ ከወቐዕ ናይ ማዕልትን ለይትን ሕልምና ኮይኑ እኒህ ንፍትን ድማ ኣሎና። ኩሉ ትግራዊ እውን ተገዲሱ ቋንቋ ኣፅርዩ ክፈልጥ ኣሎዎ። እንኳን ዶ ቋንቋና ናይ ወፃኢ ቋንቋ እኳ ሰለስተ ወዲእሰ ሓዳ ክልተ ተዝውስኽ ዝብል ህርፈትን ድልየትን ኣሎ። ብፍላይ ናይ ዓድና ቋንቋ ከም ኣምሓርኛ ዝበለ ብተወሳኺ ኣጥቢቐናን ተገዲሸናን እንተተማሃርናዮ ይጠቐመና ዳኦ እምበር ኣይጎድኣናን። መንግስታዊ ቋንቋን ካልኣይ ቋንቋን ስለዝኾነ ኣፅሪና ክንፈልጠ ኣሎና። እንተተኸለሉ እውን ኣርምፎን ካልኣት ናይ ኢትዳያ ቋንቋታት እንተወሰኸና ብዙሕ ምስቲ ተዛረቢኡ ሕብረተሰብ ብዝበለሉ የራደደኣና ኣብሰራሕ ውን የሓግዘና። እቲ ዝሓመቐ ኣይክንደይ ፍልጠታዎም ኣዲሰ ኣበባ ዕዳጋ ክገብሩ ወይ ዘመድ ክጥይቑ ከይደም ተመሊሶም ኣብ ትግራይ ይዝረብ እንዳበሉ ንኣብነት ብፅሑ ኣሎኒ ክበፅሕ እዩ ኣክንዲ ምሻል ልቕሶ ኣሎኒ ፤ ኮርዩ ኣኸርዩኒ ክንዲምባል ኣኸራፊ ማለት እንታብ ክልቲኡ ዘይኮነ፤ ኣይ ትግርኛ ኣይ ኣምሓርኛ እዩ ዝኸውን ዘሎ። እዚእን ነኣብነት እዩ ጠቐሰየን እምበር ብዙሕ ኣሎ ኣፍቲ ሕብረተሰብና ዝተኣታተወ ግጉይ ሕውስዋስ ኣባሃህላ ብዙሕ እዩ ተተኪኡን ተኣታትዩን ዝህሁ። ክልተ ኣብነት ጥራሕ ጠቐሰ ክሓልፍ። ኣክንዲ ብፍላይ ብተለይ፣ ኣክንዲ ንወትሩ ንወደፍቱ እንዳተባህለ፤ ፅሩይ ትግርኛ ከምዘሰኣና ንሱ እንዳጥፋእና ዘይተፈለጠና ብኸለእ ኢና ንትኮኣ ዘለና። እዚእን ከም ኣብነት ኣቐሪብየን እምበር ከመኡ ዝዝውተር ብዙሓት ቃላት ኣሎው። እዚእ እኳ ቁሩብ ግዘ ዝገበረት እንታብ ፍልጢ ሓፍትና ኣፍ ዝወፅኣት ከም ኣብነት ክጠቐሳ፤ መሊቐዎ ወይ ከምትዝብሎ ዘሎኹ ዘይምግዳሽ ክኸውን ይኸእል፤ ብቐዳምነት ተገዲሻ ዝዚ ምግባር ሰናይ እንታብ ርሑቕ መጊኦ ኣብ ኸተማኦ ሓምላዎይ ወፍሪ ምስታፋ ብጣዕን ዝፍኣድን ዝምስገን ኮይኑ ኣብ ዜና መጋውሒ ቃለ መጠይቕ ሪኪቶኦ ክትገልፅ እንተላ ኣብ መቐለ ርስሓት ይረኣ ይበዝሕ ኣሎ እያ ክንብል ደልዩ ቆሻሻ ይበዝሕ ኣሎ ክትብል እንተላ ንሰማዒውን ነቲ ትግርኛ ቋንቋናን ፅቡቕ ኣይኮነን። ብመሰረቱ ትግርኛ ሃብታምን ሰፊሕን ንኹሉ መግለጺ ዘለዎ ቋንቋ እዩ። እንተዘይኮነ እውን እንታብ ግእዝ ብዙሕ ናይ ፍልሰናና፣ ህዋ፣ ኣፋውስ፣ እፅዋትን እንሰሳታትን ተፈጥሮ ኣሽማት ክልቐሕ ይኸእል እዩ። ኣብዙይ ናይ ግእዝ ፍልጠት ዘለዎም ከመይ ተዓድሎም እዮም። ሎሚ ቀደም ዘይተማሃርኩዎ ምሕላፊይ ክንደይ የናስሐኒ(የጣዕሰኒ) ኣሎ። እንተዘይ ኮይኑ እውን ትግርኛ ኣጥቢቐናን ኣፅሪናን እንተፈለጥናዮ ሰፊሕን ሃብታምን ቋንቋ እዩ። ጥራሕ ናብኡ ምሕሳብ። (* ኣብዙይ ናይ መምህር ገብረኺዳን ደስታ ምሕሪ ንኹላትና ስለትጥቅም ኩካትና ኣብርእስና ክንስፍራ ይግባእ፤ **> ንሳ ድማ ቐድሚ ምዝራብኩም ናብ ትግርኛ ሕሰቡ ትብል ምኽሪ ዓባይ ኣስተምህሮ እያ**)።

እዎ ሕዚ እውን ሎሚ ፅባሕ ንወትሩ ተገዳሽነት ኣድላዩ እዩ። ስለዝተገደቡ እዮም ፤ ኣቐዲመ ይቐረታ ኣብል ኣሽማቶም ኣብዙይ ምጥቃስይ፤ እንተኾነ እውን ብፅቡቕ ኣብነት እዩ ዘልዕሎም ዘሎኹ ፤ ተገዳላይ ኣዲሱ ለገሠ፤ ጌታቸው ስኩቱሪ፣ካሳ ተክለብርሃን ፤ በረኸት ስምኡን ወ.ዘ.ተ ...ተጋዳላይ በረኸት ስምኡን ገዲፍካ ኩሎም ትግርኛ ናይ ኣዲኦም ቋንቋን ኣፎም መኸፈቲ ኣይኮነን፤ ግዳስ እቲ ትግርኛ ተገዲሶም ስለዝተማሃርዎ እዮም ፅቡቕ ትግርኛ ሎሚ ዝዝረብሉ ዘሎው። እዎ ምሕልፎ ንሕና ተገሩ ኮይና እቲ ትግርኛ ኣፀቢቐና ዘይንዛረቦን ፤ ዘይንፅሕፎን ዘይነንብቦን እንተኾና ሕፍረት እዩ። ሕዚ እውን ማይ ኣይሓልፎን ብዝበለፀ ኣፅሪና ክንፈልጥ ሞራላዊ መንነታዊ ግዴታናን እዩ። ኣብርእሲኡ ድማ እቲ ኩናማን ኢርቦታይ ሕብረተሰብና እቲ ካላኣይ ቋንቋ ትግርኛ ተገዲሱ ተማሂሩ ፅቡቕ ትግርኛ ክዛረብ እንተሎ ንኸና መገዛእ ናይ ኣዶንና ኣፍናን መኸፈቲ ቋንቋና ኣፅሪና ዘይንዛረቡ ዘይምግዳሽ እንተዘይኮይኑ ካልእ ምኽንያት ኣይህሉዎን።

ሓዳ ዓይነት ቋንቋ እንዳሃለወ ኣብዝኾነ ክፍል ዓለምና ኣብ ዓድናን ኣብ ክልልናን ዘበታትና ኣብ ኣዛራርባ ዝተፈለየ ላዛ(ላህጃ) ብእንግልዘኛ ኣክሰንት ክህልዎ ባህርያቱ እዩ። ርሑቕ ዘይከድና እቲ ኣምሓርኛ ኣብ ክባቢ ጎንደር፣ ወሎን ካልኣት ክፋል ክልል

አምሐራ ናይ አዛራርብ ላዛ ክፋላለ ይኸእል እዩ፤ ግዳስ ብንባባዊን ፅሁፋዊ ሓበራዊ አስተምህሮ ስልዝተማህርና ንኹላትና ካልኣይ ተዛራብቱ ሕብረተሰብ ዘይቀረየ ማእኸላዊ ሓደ ዓይነት መራዳድኢ አምሐርኛ ኢና ንዛራብ። ትግርኛ እንተኾነ እውን ካብ ዞባ ናብ ዞባ ቁሩብ ዝተፈለየ ናይ ላዛ አዛራርባ ክፋላለ ባህርያቱ እዩ። ካሊእ ይትረፍ ቆልዑት ኮይና ናይ ኣብ ምድሚዶ ናይ ከባቢና ንጥቀመሉ ዝነበርና ቃላት ዳርጋ ኣብ ካሊእ ዘይፍለጥ ክኸውን ይኸል እዩ። እታ ምድሚዶ ትብል ቃል ንባዕላ ሎሚ ኣይትፍለጥን ቦታ እውን የብላን። ከምዘሎሚ መዋእለ ህፃናት ፣ መዛናግዲ ቦታ ወይ ድማ ስፍሕ ዝበለ ቦታ ኩእሾ መፃውቲ ኣብዘየብሉ ግዘ እንታብ መረባኻ ወገእኻ ምስካለኦት ናይ ከባቢኻ ቆልዑት ተራኺብካ እትግወተሉ ንእሽተይ ሜዳ ማለት እዩ። እቶም ካልኦት ናይ ዓድና ይኹኑ ናይ ወፃኢ ቋንቋታት እንተኾነ ተመሳሳይ ናይ ላዛ አዛራርባ ፍልልይ ባርያት ኣሎዎም እዩ። ንኣብነት ዓዲ ኣንግሊዝ ኣሜርካ ክናዳን ኣውስትራልያን ዝዝረብ እንግልዝኛ ኣፋላላይ ናይ አዛራርባ ላዛ ባህርያት ኣሎዎ።ኣብ ዓዲ ጀርመን፣ ኦስትሪያ፣ስዊዘርላንድ፣ ቤልጅምን ዝዝረብ ጀርመንኛ ላዛ አዛራርባ ኣፋላላይ ኣሎዎ እዩ። ኣብ ቻይናን ታይዋንን ዝዝረብ ማንደርን (ናይ ቻይና ቋንቋ) ከምኡ ናይ አዛራርባ ላዛ ፍልልይ ኣሎዎ ...ወ.ዘ.ተ

ባይታ ዘይምጥጣሕ

ትግርኛ ክሳብ ሎሚ ንዘመናት ባይታ ስኢኑ ስለዝፀንሐ፤ ሎሚ ኣብዝተረኺቡ ዝኒህ ዕድል ኣብዩ ቦታን ትኹረት ተዋሂብዎ ዓቢዩ ኣስተምህሮን ምርመርን ክገበረሉ ኣሎዎ። ነዙይ ንኸትግበር ዓብዩ ገንዘባዊ፣ናውቲን ክኢላ ሰብ ዘድልዩ ስለዝኾነ መንግስቲ ዓብዩ ባጀት ከምድብሉ ግድነት እዩ። ኣይተጀመረን ወይ ኣይግበርን ዘሎ ማለት ዘይኮነስ እንታብዙይ ንላዕሊ ግዘ ዘይተፀበይካ ክግበር ኣሎዎ።

ንሕብረተሰብ ኣስተምህሮን ግንዛብን ዘይምሃብ፤እቲ መንእሰይ ወለዶ ድማ እንታብ ታሕቲ ብቋንቋኡ ኮስኪስካ ተገዳሽነቱ ዘይምዕባይ

ኣብዙይ እቲ መንእሰይ ወለዶ ብቋንቋ ይማሃር ኣሎ ግዳስ ብቐዓትን ፅርዮትን ይጎድል ይኸውን ኢሉ እግምት። እቲ ትምህርቲ ምህብ ጥርሕ እኹል ኣይኮነን ግዳስ ፅርዮቱ ዘሓለወን ኣወሃህባን ክማሓየሽ ኣሎዎ፤ ብተወሳኺ ድማ እኹል መምህራ ናውቲ ቀረብ ኣብ ኩሉ ቤት ትምህርቲ ክባፃሕ ኣሎዎ። ሓደ እኹል ረኺቡ እቲ ካሊእ ተፀባያይ ክኸውን የብሉን። ኣብ ኩሉ ኩርናዕ ትግራይ ማዕረ ናይ ትምህርቲ ድልድል እንተልዩ እዩ እቲ ፍልጠት እውን ማዕረ ከዓቢ ይኸእል። ነቲ ሕብረተሰብ ኣስተምህሮን ግንዛብን ንምሃብ መሻገሪ እንተኾነ እውን ብዝተኸለለ መጠን ኣብ ኣኼባታትን ብመጋውሒ ማዕኸናት ምሃብ ይካኣል እዩ።

ብተወሳኺ ድማ ፖለቲካዊ ቅልውላው ኣብ መንጎ ኤርትራን ኢትዮጵያን እውን ፅልዋ ኣሎዎ

እዚ ኹነታት እዙይ ጥራሕ ነቲ ቁጠባዊን ማሕበራዊን ሕውነትን ክልቲኡ ህዝብታት ዘይኮነስ ኣብቲ ናይ ክልቲኡ ሓበራዊ ቋንቋ እውን ፀለውታ ኣሕዲሪሉ እዩ ፤ ስለምታይ ናይ ክልቲኡ ህዝቢ ርኽክቡ ንደልደለ። ኣብቲ ቋንቋ ምዕባላ እውን ሓቢሩ ንሰርሐ። ሓበራዊ ሲፖዚማት ንተኸየዱ። ኣብ ኣስተምህሮን ምርምርን ክልቲኦም ህዝብታት ቋንቋም ንምብዕባል ፣ ፍልጠት ንምቅይያር ኣቢዩ ግደ ንተፃውቱ ነይሮም። ብፍላይ ኣብ ኤርትራ እቲ ትግርኛ ቅድም ኢሉ እውን ብዝበለፀ ቦታ ስለዝነበሮ ሎሚ ሓቢርካ ሰሪሕካ ዝበለፀ ንምዕባላ ነይሩ።

ሓዲሽ ዓመት መጀመርያ 2010 ስልዝኾነ፤ ርሒስ ሓዲሽ ዓመት ይግበረልና፤ ዓመት ናይ ጥዕና፣ሰላም፤ ምዕባላ ይግበረልና። ዝኣመትናዮን ዝዓልምናዮን ኣሰልጦ የሃበና የስምረልና።

ቬት.ሜድ. ዶ/ር ተኸስተ ዮሴፍ